

Etikkrådets arbeid under menneskerettighetskriteriet

I retningslinjenes § 3 heter det at: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for grove eller systematiske krenkelsers av menneskerettighetene».

Etikkrådet har i 2019 fortsatt utredningen av brudd på arbeidstakerrettigheter i tekstilindustrien i Sør-øst-Asia og forhold som grenser mot tvangsarbeid for migrantarbeidere i Gulf-statene og i Malaysia. Rådet har også arbeidet med saker der infrastrukturprosjekter har kommet i konflikt med urfolks rettigheter, samt problemstillinger knyttet til overvåkningsteknologi. Etikkrådet har dessuten utarbeidet en ny plan for arbeidet på menneskerettighetsfeltet.

Arbeidsforhold i tekstilindustrien: Rådet startet i 2015 systematiske undersøkelser av selskaper som produserer garn, stoffer og klær i enkelte land der risikoen for brudd på arbeidstakerrettigheter er særlig stor. Rådets arbeid har vært rettet mot selskaper i fondet som selv produserer tekstiler. Disse selskapene er arbeidsgivere for tusenvis av ansatte i mange land og er direkte ansvarlige for arbeidsforholdene i sine fabrikker. Undersøkelsene av arbeidsforholdene ved fabrikkene gjennomføres av konsulenter og er basert på intervjuer med arbeidere på steder hvor de føler seg trygge, og fabrikkinspeksjoner når selskapene gir adgang til dette.

Så langt er rundt 30 fabrikker undersøkt i Kambodsja, Vietnam, Bangladesh, Myanmar, Lesotho, Etiopia, India og Haiti. I mange av disse fabrikkene har arbeidsforholdene vist seg å være svært dårlige, og ofte i strid med nasjonal lovgivning, til tross for at kunder jevnlig inspiserer fabrikkene. De fleste av selskapene som har fått tilsendt utkast til tilrådning om utelukkelse fra Etikkrådet, har etter dette tatt kontakt med rådet og satt i gang tiltak for å bedre arbeidsforholdene. Etikkrådet legger vekt på at selskaper ikke bare korrigerer de normbruddene som er avdekket, men at de også gjør endringer i organisasjon og ledelsessystemer som kan bidra til varige forbedringer både i den fabrikk som er undersøkt, og i de andre fabrikkene selskapet har.

Hittil er to tekstilselskaper blitt utelukket, mens tre selskaper er satt til observasjon. Det er i 2019 avgitt tilrådning om å utelukke ytterligere to selskaper. Rådet er fortsatt i dialog med flere tekstilselskaper og vil fortsette å undersøke arbeidsforholdene i denne industrien i 2020.

Infrastrukturprosjekter i urfolksområder: Porteføljevervåkingen har de siste årene fanget opp flere medieoppslag om infrastrukturprosjekter i urfolksområder, spesielt i Sør-Amerika. Sakene Etikkrådet har hatt til vurdering i 2019, berører urfolks rett til landområder og naturressurser, kulturelle rettigheter og retten til selvbestemmelse.

Overvåkningsteknologi: Etikkrådet har i 2019 blitt oppmerksom på saker som gjelder menneskerettsbrudd knyttet til bruk av overvåkningsteknologi. Rådet har startet utredning av tre selskaper og satt ut et konsulentoppdrag for å utrede teknologiselskapers medvirkning til menneskerettsbrudd mer generelt. Etikkrådet vil ta stilling til den videre oppfølgingen av dette sakskomplekset i 2020.

Arbeid som grenser mot tvangsarbeid: Siden 2016 har Etikkrådet undersøkt ni selskaper i bygnings- og servicenæringen i Gulf-statene for å kartlegge om de medvirker til at migrantarbeidere settes i en tvangssituasjon. I 2019 avgå rådet sin første tilrådning om utelukkelse i dette sakskomplekset. G4S ble utelukket fordi selskapets ansatte i Qatar og Emiratene, som i stor grad er migrantarbeidere, ble satt i en situasjon som grenset mot tvangsarbeid. Rådet la særlig vekt på bruken av rekrutteringsavgifter, villedning om kontraktsvilkår og lønn, samt begrensinger i arbeidernes bevegelsesfrihet. I sum utgjør disse normbruddene en situasjon der arbeiderne i praksis ikke kan forlate arbeidet om de skulle ønske det. I tilrådingen baserte rådet seg på ILO-standarder for arbeidstakerrettigheter, særlig ILOs indikatorer for tvangsarbeid og ILOs prinsipper for rettferdig rekruttering. Disse bygger blant annet på ILO-konvensjon 29 om tvangsarbeid fra 1930. Rådet legger også vekt på at migrantarbeidere er i en særlig sårbar situasjon under opphold langt fra sitt hjemland.

Etikkrådet har grunn til å tro at bruk av rekrutteringsavgifter, villedning om kontraktsvilkår og lønn, samt begrensinger i arbeidernes bevegelsesfrihet også finner sted i andre selskaper, og vil i 2020 gjennomføre nye studier av arbeidsforhold i flere av gulfstatene. Rådet vil også fokusere på andre land og sektorer der det er mange migrantarbeidere, og der det har vært rapportert om tilsvarende arbeidsforhold de siste årene, som for eksempel i Malaysia.

Ny strategi for arbeidet under menneskerettighetskriteriet 2020–2023

Rådet besluttet i 2018 at det skulle lages en strategi for arbeidet under menneskerettighetskriteriet over de neste tre årene. I utgangspunktet var hovedformålet med arbeidet å kartlegge tema, regioner eller land, bransjer og selskaper der det er en særlig risiko for at børsnoterte selskaper er ansvarlige for eller medvirker til menneskerettighetskrenkelser. Strategiarbeidet utviklet seg i 2019 til også å omhandle tolkningen av menneskerettighetskriteriet og rådets arbeidsmetoder på feltet.

I arbeidet med strategien har rådet hatt møter med FN-organisasjoner, fagorganisasjoner og menneskerettighetsorganisasjoner. Etikkrådet arrangerte også et seminar i London sommeren 2019 der eksperter ble invitert til å presentere og diskutere risikoen for menneskerettighetsbrudd knyttet til migrantarbeidere, tvangsflytting og landrettigheter og ny teknologi. Det ble videre avholdt et møte med NGOer i Norge der menneskerettighetstemaer ble diskutert. Etikkrådet satte også ut to konsulentoppdrag. The Danish Institute for Human Rights (DIHR) fikk i oppdrag å evaluere Etikkrådets anvendelse av menneskerettighetskriteriet, og Shift gjennomgikk Etikkrådets arbeid med leverandørkjeder.

Formålet med oppdraget til DIHR var å evaluere Etikkrådets arbeid under MR-kriteriet siden 2005, samt å gi råd om den videre anvendelsen av kriteriet. DIHR leverte sin rapport i juni 2019, og hovedbudskapet var at rådet bør lene seg mer mot FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter i praktiseringen av menneskerettighetskriteriet.

Formålet med oppdraget til konsulentselskapet Shift var å vurdere hvordan Etikkrådet kan håndtere leverandørkjedesaker på menneskerettighetsfeltet. Shift leverte sin rapport i september 2019. I likhet med rapporten fra DIHR anbefalte Shift at rådet justerer sin praksis til å bli mer i tråd med FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter.

Shift anbefalte også en rekke faktorer/vurderingstema som rådet kan bruke i vurderingen av selskapers medvirkning til normbrudd i leverandørkjedesaker.

På bakgrunn av rapportene fra DIHR og Shift vil Etikkrådet se noe mer hen til FNs veiledende prinsipper i sitt videre arbeid. Samtidig er rådet bundet av retningslinjene slik de er formulert i dag. Spørsmålet om samordning med internasjonale rammeverk som FNs veiledende prinsipper og OECDs veiledning til multinasjonale selskaper vil trolig behandles av utvalget som er i gang med å evaluere retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU. Utvalget skal levere sin rapport sommeren 2020.

Som en del av arbeidet med strategien ble det også gjort et omfattende arbeid med å identifisere land/regioner og sektorer med særlig risiko for menneskerettighetsbrudd. Etikkrådet besluttet på denne bakgrunn å prioritere flere temaer i de neste årene. Rådet vil arbeide videre med arbeidstakerrettigheter, inkludert arbeid som grenser mot tvangsarbeid, svært dårlige arbeidsforhold og farlig arbeid, både i sektorer som rådet tidligere har undersøkt, samt andre arbeidsintensive industrier. Rådet vil også se nærmere på sektorer der det er risiko for barnarbeid, og vurdere enkelte leverandørkjeder. Andre temaer rådet vil arbeide med, er urfolks rettigheter og tvangsflytting. Urfolk har noen særlige rettigheter knyttet til landområder, og kan være særlig sårbare for krenkelser for eksempel i forbindelse med store utbyggingsprosjekter. Også andre folkegrupper med tradisjonelt levesett risikerer store påkjenninger ved tvangsflytting. Endelig vil rådet arbeide med overvåknings-teknologi. Rådet vil fortsette fortløpende å undersøke saker som fanges opp gjennom porteføljeovervåknin-gen også på andre områder.